

УДК [811.111+811.161.1]’246:004.934.2

ГУСЄВА Аліна Сергіївна,аспірант кафедри загального мовознавства й історії мови Донецького національного університету;
Донецьк, Україна;
e-mail: alyna201073@gmail.com; тел.: +38-050-9763363, +38-050-0216610

ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ВІРТУАЛЬНИХ ЩОДЕННИКАХ (ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Анотація. Стаття присвячена розгляду мовних особливостей англомовних і російськомовних блогів. Віртуальний комунікативний простір — це нова сфера функціонування мови, яка відрізняється специфічними рисами: канал зв'язку, гіпертекст, інтертекстуальність тощо. Комунікація у блогах є культурно-зумовленою. Зазначено специфічні риси мовної поведінки комунікантів у віртуальному просторі під час спілкування у блогах. Розглянуто поняття лінгвокультурного бар'єру як певної сукупності характеристик тієї чи іншої локальної культури, мовних засобів їх вираження і комунікативних стратегій, що ускладнюють або перешкоджають досягненню комунікативної мети. Проаналізовано явище переключення кодів, що межує з поняттям білінгвізму і трілінгвізму. Лінгвокультурні відмінності детермінують характер комп'ютерно-опосередкованої комунікації і збільшують кількість комунікативних збоїв. Визначено причини комунікативних поразок і умови їх уникнення. Зроблено висновки, що для досягнення максимальної ефективності комунікативної взаємодії необхідно виявити найбільш оптимальні лінгвістичні форми реалізації комунікативних намірів співрозмовників і сформулювати єдині правила спілкування для представників різних лінгвокультур.

Ключові слова: комунікація, віртуальний дискурс, блогосфера, комунікативна стратегія, комунікативна поразка, лінгвокомунікативний бар'єр.

Дослідження мовного спілкування засноване на розумінні комунікації як «діяльності людини, спрямованої щоразу до певної мети, до найкращого і найзручнішого висловлення своїх думок і почуттів...» [7, с. 48]. Інтернет-простір характеризується постійним зростанням кількості комунікантів, розширенням технічних можливостей для комунікації, виникненням нових жанрів і модернізацією існуючих. Віртуальна комунікація являє собою мовну й мовленнєву взаємодію між суб'єктами за посередництвом комп'ютера чи ін. портативного пристрою й за допомогою Інтернету. Для характеристики мови, яка функціонує в межах інтернет-простору, доречно використовувати поняття дискурсу. При цьому ми розуміємо дискурс як «мову у житті» — «фокус дій мовних і мовленнєвих, соціокультурних і прагматичних, когнітивних і психологічних факторів» [5, с. 2]. Під час віртуальної комунікації утворюється особлива модель реальності. Ця реальність характеризується «ефектом присутності людини в ній і дозволяє взаємодіяти з реальними і уявленими об'єктами» [1, с. 23]. Слушним є розуміння комунікативного простору як «подумки уявлюваного середовища», «духовного ландшафту», у який занурено висловлення і за допомогою якого це висловлення можна інтерпретувати [3, с. 113]. На сьогодні окремі різновиди спілкування у глобальній мережі вивчені фрагментарно, чим підтверджується необхідність комплексного та систематичного аналізу віртуального дискурсу.

Міжкультурна комунікація в межах комп'ютерного дискурсу становить предмет дослідження наукових праць таких вчених, як Д. Кристал, С. Урайт, С. Геррінг, Н. Г. Асмус, О. М. Єлькіна, О. В. Лутвінова та ін. Блогосфера постає «як один з найбільш розвинутих ареалів комунікативного інтернет-простору» [4, с. 1]. За Д. Кристалом, кожен окремий блог — це «асинхронний чат» [8, с. 130]. Сукупність блогів становить динамічну всесвітню інформаційну систему, в якій відображаються суспільні зв'язки та культурні меми. Таким чином, вивчення комунікації у блогах становить важливий компонент системного аналізу віртуального дискурсу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю систематизації мовних засобів, які використовуються у віртуальних щоденниках.

Мета дослідження — проаналізувати мовні особливості міжкультурної комунікації на прикладі англомовних і російськомовних блогів. Досягнення мети передбачає розв'язання ряду завдань: 1) визначити ключові поняття, як-от: комунікативна стратегія; комунікативна поразка, лінгвокультурний бар'єр; 2) проаналізувати текстовий матеріал, узятий зі сторінок кількох сайтів: <http://www.bravenet.com/>, <http://blogs.yandex.ru/>, <http://blog.i.ua/>; 3) схарактеризувати мовні засоби, якими користуються учасники віртуальної комунікації для досягнення комунікативної мети.

Об'єкт дослідження — блог як засіб міжкультурної комунікації в Інтернеті. Предмет — лінгвістичні особливості інтернет-комунікації у блогах, які використовуються учасниками під час спілкування та сприяють досягненню комунікативної мети. Матеріал дослідження добивався з корпусу блогів, що належать до різних лінгвокультур. Кількість проаналізованих блогів — 450. Їх умовно можна поділити на три складові: англійські (<http://www.bravenet.com/>), російські (<http://blogs.yandex.ru/>), українські блоги (<http://blog.i.ua/>). У межах транскрипту блога проаналізовано тексти коментарів користувачів. Особливу увагу було звернуто на повідомлення, написані мовою, яка не є рідною (наприклад, коли росіяни пишуть англійською). Аналіз комунікативної діяльності у міжкультурному аспекті здійснюється на ґрунті міждисциплінарного підходу (з урахуванням когнітивних, соціологічних і культурологічних аспектів комунікації).

Функціонування мови як основного засобу спілкування відображає специфіку когнітивних і комунікативних процесів при комп'ютерно-опосередкованій комунікації, оскільки в індивідуума (або ко-

ристувача) існує свій індивідуальний спосіб сприйняття світу через систему поглядів, традицій, освіти та ін. «Система образів, понять, еталонів, стереотипів і символів, які відображають знання певного народу про навколишній світ, оцінюються відповідно до переваг і норм, прийнятих у суспільстві, і фіксуються у значенні мовних одиниць, являє собою мовну картину світу, основою для реконструкції якої можуть служити або мовні номінації, або «факти мови» (різні лексеми, граматичні форми, словотвірні засоби, просодія, синтаксичні конструкції, фраземи, правила лексико-семантичної сполучуваності та ін.), або культурні концепти, вираженням яких є вся сукупність мовних і немовних засобів, які прямо або опосередковано ілюструють, уточнюють і розвивають їх зміст» [5, с. 23].

Комп'ютерно-опосередкована комунікація вимагає певних технічних пристроїв і знань. Віртуальний комунікативний простір — це нова сфера функціонування мови, яка відрізняється специфікою каналу зв'язку. Якою саме мовою спілкуватися — одне з ключових питань міжкультурної інтернет-комунікації. Як правило, застосовуються мови, які мають статус мов світового значення. До таких належать, зокрема, російська і англійська мови. Аналіз блогів на порталі <http://blog.i.ua/> показав, що з 1250 представлених лише 150 ведуться українською мовою. Отже, українські блогери досить часто використовують російську мову у власних блогах, щоб отримати більше відгуків на свій запис у віртуальному щоденнику, адже українська мова не так поширена у світі і, відповідно, в інтернет-мережі. Проблема вибору мови залежить від її престижу, а також від ступеня володіння нею. Важливий аспект — тип комунікації і мета. Під час інформаційного пошуку може застосовуватися одна мова, під час міжособистісного спілкування за допомогою Інтернету — інша. Про це зазначає С. Урайт [11, с. 10]. На прикладі проаналізованих блогів можна зазначити, що вибір мови залежить від теми повідомлення, від того, до кого це повідомлення адресоване.

На вибір мови впливає характер повідомлення. Дуже часто спостерігається явище «переключення кодів» — тобто переходу з однієї мови на іншу [10, с. 58]. Це специфічна риса віртуального середовища. Явище переключення кодів межує з поняттям білінгвізму і трілінгвізму. Про так званих білінгвів зазначається у статті Д. Канліфф і С. Геррінг [9]. Було помічено, що респонденти переключують мовні коди по декілька разів за одну сесію. Подвійне використання мов в межах однієї сесії — явище, яке досить активно використовується у міжкультурній комунікації. Воно потребує подальшого вивчення.

Мовна поведінка користувачів, які володіють кількома мовами, визначається певними принципами. Так, у російськомовний текст активно залучають фрази з популярних пісень, афоризми чи крилаті вислови. Такі результати були доведені шляхом аналізу асинхронних повідомлень у блогах [9, с. 134]. Блог як віртуальний щоденник практично не обмежує творчу насагу авторів повідомлень та коментарів. Обмеження під час комп'ютерно-опосередкованого спілкування виникають через недостатні технічні та мовні навички користувачів.

Комунікація у блогах є культурно-зумовленою. Блогу як жанру віртуального дискурсу притаманний особливий жаргон (скорочення, емотикони і т. д.), а також мовний етикет, дотримуваний комунікантами. Для повідомлень, створених носіями російської лінгвокультури, характерне використання як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних засобів. До мовних засобів ми відносимо такі: лексичні (особові займенники множини в негативному контексті й однини в позитивному, використання комп'ютерного сленгу), лексико-граматичні (часте використання умовного способу, модальних дієслів, побудова негативних конструкцій); синтаксичні (еліipsis, односкладні речення, слова-речення з окличною або питальною інтонацією); серед стилістичних форм переважає сарказм. До екстралінгвістичних засобів відносимо емотикони, специфічні графічні позначення і символи, малюнки і карикатури, відео- та аудіофрагменти.

Представники англійської лінгвокультури при написанні повідомлень у блозі користуються побутовим, повсякденним варіантом мови, допускаючи на лексичному рівні: скорочення (*Ma, Grandma, daddy, y* замість *you*), зменшено-пестливу лексику, особові займенники однини (*me, he*), скорочені форми дієслів (*she's, don't, can't, couldn't, it's*); абрєвіатури, властиві письмовій репрезентації розмовної мови саме в комп'ютерно-опосередкованій комунікації (*BTW — by the way; SYS — see you soon*); вигуки (*Wow! Oh!*). Враховуючи багату синонімію англійської мови, її носії добирають з синонімічного ряду одиниці, які найбільш точно визначають поняття. Часто застосовується лексика з семантикою невизначеності (*hope, assume, believe*). На лексико-граматичному рівні помічено використання засобів, які допомагають висловити позитивну ввічливість (*could, should*); конструкцій, що припускають співробітництво (*ets ... , please advise if ...*); на рівні синтаксису використовуються прості пропозиції, безособові пропозиції, еліipsis; у плані стилістичного забарвлення повідомлення характерно використання гумору.

Під час міжкультурної комунікації постає проблема правильного вибору мовних засобів і використання їх у конкретній мовній ситуації. Важливість цього положення зростає в умовах віртуального спілкування представників різних лінгвокультур. Аналіз мовних засобів став підґрунтям для визначення потенційного ризику комунікативних поразок, які відбуваються під час інтернет-спілкування.

Комунікативними невдачами ми вважаємо: 1) повне або часткове нездійснення комунікативного наміру мовця, вираженого через інтенцію висловлювання; 2) порушення процесу обміну інформації; 3) невірну передачу або невірне сприйняття комунікативної установки комуніканта або окремих елементів повідомлення; 4) незапланований емоційний ефект; 5) наявність комунікативних висловлювань, що сигналізують про порушення ходу розгортання дискурсу [5, с. 12].

Більшість комунікативних поразок в умовах інтернет-комунікації відбувається, як правило, через лінгвокультурні бар'єри, які важко подолати учасникам — представникам різних етносів. Лінгво-

комунікативні бар'єри визначаються як «сукупність характеристик тієї чи іншої локальної культури, мовних засобів їх вираження і комунікативних стратегій, що ускладнюють або перешкоджають ефективному міжкультурному спілкуванню» [2, с. 15].

«Для досягнення максимальної ефективності комунікативної взаємодії необхідно виявити найбільш оптимальні лінгвістичні форми реалізації комунікативних намірів співрозмовників і сформулювати єдині правила спілкування для представників різних лінгвокультур» [2, с. 18–19]. Аналіз текстових повідомлень у блогах доводить думку про те, що лінгвокультурні відмінності комунікантів детермінують характер комп'ютерно-опосередкованої комунікації і збільшують кількість комунікативних збоїв. Для представників кожної лінгвокультури характерно дотримання своєї власної комунікативної стратегії в процесі комп'ютерно-опосередкованого спілкування, навіть форма і структура повідомлень є культурно-зумовленими. Якщо поведінка учасників блогу відповідає однаковій або ж схожій мовній стратегії, це дозволяє досягти ефективності й успішності віртуальної комунікації.

Отже, важливий аспект вдалої міжкультурної комунікації — когнітивна гнучкість, тобто здатність адекватно сприймати і розрізняти явища рідної і нерідних культур. Когнітивна гнучкість — це «готовність до сприйняття явищ, незнайомих індивіду з попереднього досвіду, визнання права представників іншої культури на сприйняття світу з інших понять і здатність до подолання комунікативних невдач» [2, с. 17].

Для мінімізації комунікативних невдач ми пропонує такі засоби: виділення рис, характерних для даних локальних культур; виділення корпусу мовних засобів, детермінованих тією чи іншою культурною характеристикою або їх сукупністю; побудова комунікативних стратегій на ґрунті визначених лінгвокультурних особливостей; налаштування на лінгвокультурні особливості співрозмовника і спілкування в межах обраної комунікативної стратегії.

Отже, міжкультурні відмінності детермінують характер комп'ютерно-опосередкованої комунікації. Це означає, що вибір комунікативної стратегії і мовних засобів залежно від характеристик локальних культур істотно впливає на успішність комунікації та сприяє подоланню лінгвокультурних бар'єрів. Представники кожної лінгвокультури слідує своїм власним унікальним комунікативним стратегіям, тому для досягнення двобічного ефективного спілкування необхідна взаємокорекція комунікативної стратегії мовних партнерів. Ефективність комунікації у межах віртуального простору підвищується, якщо учасники спілкування володіють знаннями про характеристики іншої культури. Отже, для повного адекватного сприйняття і успішного декодування інформаційного повідомлення реципієнт повинен не лише вправно володіти технічними засобами і мовою, а й певними фоновими знаннями. Вироблення засобів підвищення ефективності культурно-опосередкованої міжкультурної комунікації — наступний крок мовознавчих досліджень.

Література

1. *Асмус Н. Г.* Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства : дис. ... канд. филол. наук / Н. Г. Асмус. — Челябинск, 2005. — 265 с.
2. *Волкова О. В.* Лингво-культурные барьеры компьютерно-опосредованной коммуникации : автореф. дис. ... канд. филол. наук / О. В. Волкова. — Ульяновск, 2007. — 21 с.
3. *Гаспаров Б. М.* Язык. Память. Образ. Лингвистика языкового существования / Б. М. Гаспаров. — М. : Новое литературное обозрение, 1996. — 352 с.
4. *Елькина О. М.* Лингво-социокультурные особенности языковой деятельности в сфере компьютерно-опосредованной коммуникации (на материале англоязычных блогов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / О. М. Елькина. — Пятигорск, 2012. — 28 с.
5. *Лутовинова О. В.* Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса : автореф. дис. ... д-ра филол. наук / О. В. Лутовинова. — Волгоград, 2009. — 39 с.
6. *Оломская Н. Н.* Функционально-прагматические особенности компьютерно-опосредованной коммуникации в дискурсе PR / Н. Н. Оломская // Вестник Челябинского государственного университета. — 2011. — № 8 (223). Филология. Искусствоведение. Вып. 51. — С. 103–105.
7. *Щерба Л. В.* Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. — М. : Наука, 1974. — 428 с.
8. *Crystal D.* Language and the Internet / D. Crystal. — Cambridge University Press, 2004. — 284 p.
9. *Cunliffe D.* Introduction to Minority Languages, Multimedia and the Web / D. Cunliffe, S. C. Herring // New Review of Hypermedia and Multimedia. — 2005. — Vol. 11, N 2. — P. 131–137.
10. *Kelly-Holmes H.* An analysis of the language repertoires of students in higher education and their language choices on the internet (Ukraine, Poland, Macedonia, Italy, France, Tanzania, Oman and Indonesia) / H. Kelly-Holmes // International Journal on Multicultural Societies (IJMS). — 2004. — Vol. 6, N 1. — P. 52–75.
11. *Wright S.* Introduction / S. Wright // International Journal on Multicultural Societies (IJMS). — 2004. — Vol. 6, N 1. — P. 5–13.

References

1. *Asmus N. G.* Lingvistichestkie osobennosti virtualnogo kommunikativnogo prostranstva : dis. ... kand. filol. nauk / N. G. Asmus. — Chelyabinsk, 2005. — 265 s.
2. *Volkova O. V.* Lingvo-kulturnye baryery kompyuterno-oposredovannoy kommunikatsii : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk / O. V. Volkova. — Ulyanovsk, 2007. — 21 s.
3. *Gasparov B. M.* Yazyk. Pamyat. Obraz. Lingvistika yazykovogo sushchestvovaniya / B. M. Gasparov. — M. : Novoe literaturnoe obozrenie, 1996. — 352 s.
4. *Yel'kina O. M.* Lingvo-sotsiokulturnye osobennosti yazykovoy deyatel'nosti v sfere kompyuterno-oposredovannoy kommunikatsii (na materiale angloyazychnykh blogov) : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk / O. M. Yel'kina. — Pyatigorsk, 2012. — 28 s.
5. *Lutovinova O. V.* Lingvokulturologicheskie kharakteristiki virtualnogo diskursa : avtoref. dis. ... d-ra filol. nauk / O. V. Lutovinova. — Volgograd, 2009. — 39 s.
6. *Olomskaya N. N.* Funktsionalno-pragmaticheskie osobennosti kompyuterno-oposredovannoy kommunikatsii v diskurse PR / N. N. Olomskaya // Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. — 2011. — № 8 (223). Filologiya. Iskusstvovedenie. Vyp. 51. — S. 103–105.

7. *Shcherba L. V. Yazykovaya sistema i rechevaya deyatel'nost' / L. V. Shcherba. — M.: Nauka, 1974. — 428 s.*
8. *Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal. — Cambridge University Press, 2004. — 284 p.*
9. *Cunliffe D. Introduction to Minority Languages, Multimedia and the Web / D. Cunliffe, S. C. Herring // New Review of Hypermedia and Multimedia. — 2005. — Vol. 11, N 2. — P. 131–137.*
10. *Kelly-Holmes H. An analysis of the language repertoires of students in higher education and their language choices on the internet (Ukraine, Poland, Macedonia, Italy, France, Tanzania, Oman and Indonesia) / H. Kelly-Holmes // International Journal on Multicultural Societies (IJMS). — 2004. — Vol. 6, N 1. — P. 52–75.*
11. *Wright S. Introduction / S. Wright // International Journal on Multicultural Societies (IJMS). — 2004. — Vol. 6, N 1. — P. 5–13.*

Гусева Алина Сергеевна,

аспирант кафедры общего языкознания и истории языка Донецкого национального университета; Донецк, Украина;
e-mail: alyna201073@gmail.com; тел.: +38-050-9763363, +38-050-0216610

ПРОБЛЕМЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ВИРТУАЛЬНЫХ ДНЕВНИКАХ (лингвистический аспект)

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению языковых особенностей англоязычных и русскоязычных блогов. Виртуальное коммуникативное пространство — это новая сфера функционирования языка, которая отличается специфическими свойствами: канал связи, гипертекст, интертекстуальность и т.д. Коммуникация в блогах является культурно-обусловленной. Указаны специфические черты речевого поведения коммуникантов в виртуальном пространстве во время общения в блогах. Рассмотрено понятие лингвокультурного барьера как определенного набора характеристик той или иной локальной культуры, языковых средств их выражения и коммуникативных стратегий, которые усложняют или мешают достижению коммуникативной цели. Проанализировано явление переключения кодов, граничащее с билингвизмом и трилингвизмом. Лингвокультурные отличия детерминируют характер компьютерно-опосредованной коммуникации и увеличивают количество коммуникативных сбоев. Определены причины коммуникативных неудач и условия, при которых их можно избежать. Сделаны выводы о том, что для достижения максимальной эффективности коммуникативного взаимодействия необходимо определить наиболее оптимальные лингвистические формы реализации коммуникативных намерений собеседников и сформулировать единые правила общения для представителей различных культур.

Ключевые слова: коммуникация, виртуальный дискурс, блогосфера, коммуникативная стратегия, коммуникативная неудача, лингвокоммуникативный барьер.

Alina S. Guseva,

post-graduate student of the Department of General Linguistics and Language History, Donetsk National University;
Donetsk, Ukraine;
e-mail: alyna201073@gmail.com; tel.: +38-050-9763363, +38-050-0216610

PROBLEMS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN VIRTUAL DIARIES (LINGUISTIC ASPECT)

Summary. The article is dedicated to the linguistic features of the English and Russian blogs. Virtual communicative space is a new area of language functioning, characterized by specific features: a channel of communication, hypertext, intertextuality, etc. Communication in the blogs is culturally-conditioned. The article defines the specific features of communicants' verbal behavior in the virtual space of blog conversations. It considers the linguistic cultural barrier as a certain set of characteristics of local culture, linguistic means of their expression and communication strategies that make it difficult or prevent the achievement of the communicative aim. The phenomenon of switching codes, bordering on the concept of bilingualism and trilingualism, is analyzed. Linguistic cultural differences determine the nature of computer-mediated communication and increase the number of communication failures. The article determines the reasons for communication failures and ways of avoiding them. Conclusions are made that in order to maximize the effectiveness of communicative interaction it is necessary to identify the most appropriate linguistic forms of realization of the interlocutors' communicative intentions and formulate the common rules of communication between representatives of different linguistic cultures.

Key words: communication, virtual discourse, blogosphere, communicative strategy, communication failure, lingual communicative barriers.

Стаття отримано 11.12.2013 р.